

Добринець О.М.

викладач англійської мови,

кафедра практики мовлення,

Луганський національний педагогічний

університет імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Стаття присвячена необхідності формування лінгвокультурологічної компетенції студентів педагогічного університету в процесі вивчення іноземних мов. Наводяться приклади прийомів, за допомогою яких може бути сформована лінгвокультурологічна компетенція.

The article is devoted to the necessity of the formation of lingo-cultural competence. The students of Pedagogical University should possess this competence in the process of foreign languages learning. Some ways of formation of lingo-cultural competence are given.

Актуальність проблеми. Культура народу виражається через його мову, яка у всіх своїх проявах є охоронцем культурних цінностей, і тому вивчення іноземної мови взаємопов'язане з вивченням іноземної культури. Для того, щоб бути повноцінним учасником міжкультурної комунікації, необхідно володіти лінгвокультурологічною компетенцією, яка дозволить спілкуватися без перешкод з представниками інших національностей. Дослідження в цьому напрямку проводяться як вітчизняними, так і зарубіжними лінгвістами. Серед них можна назвати: Брауна Д., Бориско Н., Галловея В., Гальскову Н., Єлукіну Н., Мартініеллі С., Милосердому С., Молліку А., Першукову О., Тер-Мінасову С., Хроленко А.

Мета даної статті:

- Проаналізувати необхідність формування лінгвокультурологічної

компетенції студентів педагогічного університету в процесі вивчення іноземних мов;

- Розглянути деякі прийоми формування вищезазначеної компетенції.

Вивчення іноземної культури починається з вивчення мови. Вивчаючи нову мовну форму, студент відкриває для себе ту частину культури, що знаходиться за нею. Основою навчання мові та культурі є активна участь студентів в оволодінні знаннями, формування у них здатності до самостійної продуктивної діяльності іноземною мовою.

Перед вищими навчальними закладами лінгвістичного профілю стоїть задача – підготувати такого викладача мови та культури, який зміг би розкрити культурні явища, пов'язані з певними лексичними та граматичними знаками, співвіднести їх з адекватними явищами рідної культури, створивши таким чином перехрестя культур, ставши при цьому його єдиною ланкою. На думку Гальскової Н.Д., у майбутніх учителів іноземних мов повинні бути сформовані наступні вміння:

- Організовувати міжкультурний обмін як складову частину навчально-виховного процесу.
- Проводити міжкультурні проекти різноманітного рівня та характеру.
- Використовувати всі можливості, які надають для міжкультурної взаємодії навчальна група, регіон, країна, близьке та дальнє зарубіжжя.
- Виявляти у кожного учня мотивацію до вивчення лінгвокультури та пошуку виходу на реальне спілкування [4, 8].

Вважаємо, що оволодіння студентами вищезазначеними вміннями є можливим лише при сформованості у них лінгвокультурологічної компетенції. Орехова І.А. під терміном «компетенція» розуміє «сукупність знань, навичок та вмінь, що формуються в процесі вивчення іноземної мови.» [7, 28]. Основними складовими лінгвокультурологічної компетенції є лінгвістична та культурологічна компетенції. Знайомство з граматичним, лексичним, синтаксичним, фонетичним пластами мови формує лінгвістичну компетенцію, а знайомство з культурою тієї країни, мова якої вивчається, формує культурологічну компетенцію.

До прийомів, на базі яких у процесі навчання формується лінгвокультурологічна компетенція, ми віднесли наступні:

– *Робота з текстом.* Текст – це і засіб комунікації, і спосіб зберігання та передачі інформації, віддзеркалення психологічного життя індивіда, продукт певної історичної епохи та форма існування культури, а також відображення певної національної культури, традицій [7, 28]. Гадаємо, завдяки широкій функціональності та змістовній ємності тексту, можна стверджувати, що в ньому знаходять відображення всі значущі складові лінгвокультурної

дійсності тієї країни, мова якої вивчається. Найважливішими з них в плані викладання іноземних мов є:

- комунікативна поведінка,
- національно-культурні стереотипи мовленнєвого спілкування,
- логоепістеми [7, 28].

Комунікативна поведінка може бути розглянута як сукупність норм та традицій спілкування певної групи людей. Навчання комунікативній поведінці має здійснюватися поряд з навчанням мовним навичкам володіння іноземною мовою в рецептивному та продуктивному аспектах. Щодо національно-культурних стереотипів, вони можуть бути нормативною одиницею мовленнєвого спілкування.

Знайомлячись з текстом, студент набуває фонові знання в області іншої культури. На думку Костомарова В.Г. та Бурвикової Н.Д., фонові знання необхідно дозувати, тому виникає необхідність їхнього певного методичного обчислення. Одиницею виміру цих знань є логоепістема [18, 4]. Вищезазначені автори вважають, що логоепістема має мовне вираження, характеризується відношенням до певної мови, вказує на текст, що її створив, на ситуацію, знання, інформацію, подію, факт, що стоять за нею. У процесі комунікації логоепістема не створюється заново – вона може змінюватися в межах упізнавання, є матеріальним втіленням знань, думок, традицій, прикмет, уявлень, передає особливості національного характеру.

– *Робота з дискурсом.* Навчання спілкуванню складається з наступних етапів:

1. Ознайомлення студентів з новим типом дискурсу. Воно починається з бесіди викладача, в процесі якої він знайомить студентів з комунікативною метою дискурсу і в загальних рисах подає ситуацію спілкування та комунікантів. Потім студенти слухають текст, після чого перевіряється розуміння почутого. Після цього студенти отримують друкований текст і відбувається детальний лінгво-семантичний аналіз, логіко-змістовні та композиційні особливості даного типу дискурсу.

2. Тренування в сприйнятті та відтворенні типу дискурсу, що вивчається. Студенти прослуховують ряд дискурсів такого ж типу. Потім виконуються вправи для закріплення сталих виразів та інших мовних засобів, характерних для певного типу дискурсу. Після цього студенти відтворюють прослухані тексти. Далі відбувається обговорення комунікативної ситуації, мовленнєвої та немовленнєвої поведінки комунікантів та шляхів здійснення комунікативної мети учасників спілкування.

3. Практика в спілкуванні.

А. Кероване спілкування: студентам пропонується комунікативна ситуація, тип дискурсу та його тема. Вони повинні створити дискурс. Після виконання завдання проводиться детальний аналіз дискурсу та виконуються вправи для ліквідації недоліків. Наприклад, використання привітань, звертань, постановка питань. Дані вправи виконуються на матеріалі одного типу дискурсу, але в різноманітних комунікативних ситуаціях.

Б. Вільне спілкування: студентам пропонується комунікативна ситуація і певна комунікативна мета. Студенти самі обирають тип дискурсу та організують свою мовленнєву та не мовленнєву поведінку. Після виконання завдання проводиться аналіз мовленнєвих дій комунікантів з точки зору їхньої адекватності комунікативній меті та ситуації спілкування, правильності вибору типу дискурсу та його мовного оформлення. На даному етапі роботи основним прийомом навчання є рольові та ділові ігри [5, 12].

– *Використання Інтернету.* Занурення у віртуальний простір є ефективним засобом розвитку лінгвокультурологічної компетенції студентів. Інтернет надає достатній об'єм контекстуальної інформації, через наявність реальної потреби комунікації. Глобальну мережу Інтернет можна розглядати як віртуальне мовленнєве середовище і нескінченний банк інформації. Існує багато тематичних довідників та каталогів Інтернет-ресурсів, в яких можна знайти конкретні веб-адреси сайтів, присвячених певним сферам людського життя. Інтернет як міжнародне інформаційне середовище прилучає користувача до культури тієї чи іншої країни. Інтернет може компенсувати недостатність комунікації з носіями мови поза мовним середовищем, бо лише в Інтернеті студент, що не має можливості відвідати іноземну країну, має змогу зробити це віртуально.

– *Використання мультимедійних технологій.* «Мультимедіа – засіб надання текстових, графічних, фотографічних даних і відтворення звука та відео» [3, 31]. Великі мультимедійні системи можуть бути представлені в декількох вікнах, в кожному з яких відображаються дані різноманітних типів. Те, в якій послідовності до цих даних звертаються, належить до технології гіпертексту, на якій побудовані всі веб-сторінки і яка широко використовується в мовних навчальних програмах. «Гіпертекст – це система доступу до текстових даних зовсім не в тій послідовності, в якій вони зберігаються в базі даних» [3, 31]. Доступ до цих даних здійснюється не хаотично, а в певній послідовності, але ця послідовність обирається користувачем.

Воробйов Г.А. визначає наступні типи програмних продуктів в навчанні іноземним мовам:

1. Готові мультимедійні курси навчання іноземним мовам – «Learn To Speak English», «Tell me More», «English Platinum» та багато інших. Практично всі курси такого типу побудовані за мультимедійною технологією. Більшість з них передбачає розвиток мовних навичок.

2. Мультимедійні енциклопедії – «Microsoft Encarta Encyclopedia», «Britannica» та інші. Такі енциклопедії містять в собі текстову, аудіо- та відеоінформацію про всі аспекти знань про країни світу, побудовані за технологією гіпермедіа, дають можливість вільно пересуватися інформаційним простором.

3. Програмні комплекси – «Toolbook Instructor», «Батисфера» та інші. Вони призначені для створення мультимедійних курсів самими викладачами і надають їм повну творчу свободу [3, 32].

– *Читання художніх текстів.* Вдовіна Т.О. пропонує наступні етапи роботи над художнім текстом в аспекті міжкультурного спілкування:

1. Вступний мотиваційний етап, метою якого є: активізація фонових знань студентів, необхідних і достатніх для сприйняття конкретного художнього тексту; усунення смислових, лінгвокраїнознавчих труднощів; активізація уяви студентів, інтересу до читання художнього тексту. Першим етапом сприйняття художнього тексту є його «включення» в контексти епохи, традицій, літературного напрямку, жанру.

2. Операційно-пізнавальний етап, метою якого є проникнення читачів-студентів у смисл художнього тексту. Цей етап є процесом читання художнього тексту, на ньому здійснюється осмислення художнього тексту як складної структурної єдності, як системи взаємодіючих елементів, що слугують розкриттю комунікативного наміру автора твору.

3. Контрольно-оцінювальний етап, метою якого є контроль розуміння художнього тексту. До об'єктів контролю включають: визначення теми тексту, комунікативного наміру автора та оцінку тексту читачем.

4. Узагальнюючий етап, метою якого є критичне осмислення художнього тексту. На цьому етапі удосконалюються вміння творчого переосмислення тексту на основі власних оціночних критеріїв, іде пошук продуктивних нестандартних рішень. Самостійність і творчий характер роботи з текстом полягає в тому, що ті, хто навчається, в результаті активної

переробки змістової інформації самостійно виводять нове, експліцитно не виражене в тексті знання [2, 34].

– *Читання іноземних публіцистичних текстів.*

Під лінгвокультурологічною компетенцією при навчанні читання іноземних публіцистичних текстів мається на увазі система соціокультурних знань, навичок і вмінь, що забезпечує здатність студентів орієнтуватися в корпусі іноземного публіцистичного тексту, розпізнавати, адекватно розуміти і критично інтерпретувати соціокультурну інформацію, яку він містить [1, 21].

Можна визначити наступні етапи роботи над публіцистичними текстами:

1. Структурно-ознайомлювальний. На цьому етапі можна використовувати наступні вправи: визначення композиційно-структурних компонентів іноземного публіцистичного тексту; усвідомлення і визначення комунікативних функцій окремих структурних компонентів публіцистичного тексту; аналіз його композиційної структури.

2. Структурно-орієнтований. На цьому етапі можна використовувати наступні вправи: визначення відсутніх композиційно-структурних компонентів, знаходження смислових компонентів статті, спираючись на її структуру; співвіднесення змісту ілюстративного матеріалу з підписами, зі змістом тексту статті; узагальнення й розуміння соціокультурної та образної інформації.

3. Лінгвокраїнознавчий. На цьому етапі можна використовувати наступні вправи: впізнавання, диференціація, ідентифікація, класифікація лексичних одиниць з культурним компонентом; прогнозування лексичного наповнення тексту за предметом повідомлення.

4. Пізнавальний. На цьому етапі можна використовувати наступні вправи: Читання фрагментів і текстів з метою вилучення соціокультурної інформації.

5. Інтерпретаційний. На цьому етапі можна використовувати наступні вправи: читання фрагментів текстів з метою впізнавання, співвіднесення й визначення характеристик соціокультурного портрета іноземних народів та країн з метою порівняння соціокультурної інформації.

– *Використання вправ лінгвокультурологічного характеру.* До таких вправ можна віднести: кросворди, ребуси, роботу з фразеологічними одиницями, різноманітні тести, мовленнєві ситуації тощо.

Висновки. Отже, до прийомів, що здатні формувати лінгвокультурологічну компетенцію студентів, можна віднести: роботу з іноземним текстом, роботу з дискурсом, використання мультимедійних засобів навчання та Інтернету, читання студентами іноземних художніх та публіцистичних текстів, використання вправ лінгвокультурологічного характеру. Лінгвокультурологічні категорії, засвоєні в умовах, що є максимально наближеними до природних, краще закріплюються в свідомості студентів. Правильно розставлені акценти в процесі демонстрації практичного функціонування лінгвокультурних явищ в комунікативному полі сприяють всебічному розвитку мовної особистості студента, тобто його лінгвокультурологічній компетенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бирюк О.В. Формування соціокультурної компетенції у майбутніх учителів при навчанні читання англомовних публіцистичних текстів // Іноземні мови. – 2005. – № 2. – С. 21-27.
2. Вдовіна Т.О. Модель навчання майбутніх учителів іноземної мови читання художніх текстів в аспекті міжкультурного спілкування // Іноземні мови. – 2004. – № 4. – С. 34-37.
3. Воробьёв Г.А. Развитие социокультурной компетенции будущих учителей иностранного языка // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 2. – С. 30-35.
4. Гальскова Н.Д. Межкультурное обучение: проблема целей и содержания обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе. – 2004. – № 1. – С. 3-8.
5. Елухина Н.В. Роль дискурса в межкультурной коммуникации // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 3. – С. 9-13.
6. Костомаров В.Г., Бурвикова Н.Д. Об одной из единиц описания текста в аспекте диалога культур // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 5. – С. 3-6
7. Орехова И.А. Формирование лингвокультурологической компетенции в процессе обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе. – 2004. – № 5. – С. 28-31.
8. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация: Учебное пособие. – М.: Слово, 2000. – 624 с.